

ŠAPOVAL, M.

Do pytanja pro organizaciju ukrajinských
sociologických studií

Praha, Instytut hromadoznavstva, 1925. 20 s.

М. Шаповал.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ.

Велика війна 1914—18 рр. доволі справедливо називається иноді «світовою» тому, що в ній прийняли участь всі раси, майже всі держави, (де-які принаймні декларативно), але військовий розрив зачепив своїми подіями і своїми наслідками майже всі народи. В Європі війна трансформувалась в революції, що викликали величезні зміни, як в структурі суспільства, так і в переживаннях індивіда та колективів, створивши «нову мапу» державних соціально-структурних розмежувань. В повоєнному вихорі і рухові структурних частин суспільства зникли чотири імперії, а натомість виникли нові держави, республіки, до того ще й не бачені, як напр. на Сході Європи.

Найтяжче наслідки війни виявились в пониженні біологічного стану і господарського добробуту людства, котре тепер напружено змагається до відновлення продукційних сил і взаємочинної рівноваги. Разом з тим скрізь видно змагання до відновлення і навіть розширення наукової праці. Особливе оживлення помічається в царині суспільних наук взагалі і зокрема в соціології. Великі зміни в суспільній структурі і в психології колективів та одиниць породили багато нових суспільних явищ, що потребують наукового пояснення. Сама війна, яку передбачувано навіть в хаосі стихійного розвитку життя, приковує увагу допитливої думки й веде людський зір в глибину, де відбувається рух суспільних молекул і їх агрегатів — в глибину того, що існує тисячі років і що й досі не досить пізнане і науково не цілком пояснене — в суспільство.

Над таємницею (чи проблемою) суспільства — його природи, його структури, його рушійних сил — зупиняється увага, організується вивчення з метою знайти відповідь на питання: чи є закономірність, чи панує сваволя? Коли ми інтуїтивно передчуваємо події, коли навіть передбачуємо де-що, коли на основі навіть неорганізованого досвіду бачимо якісь, принаймні емпіричні, закони, і коли вже не з учорашнього дня пролунали голоси про закономірність суспільних явищ; коли діяльність якихось деструктивних суспільних сил виявляється в таких величезних вибухах і крутоломах, як війни і революції, то не може ж бути, щоб це було тільки буянням стихій, яких причиново ніби не можна пояснити? Чи можуть люде занобігати таким нещастям, як війни й революції, чи нема ліку на

«катастрофічність» соціальної механіки? Чи можлива доцільна організація суспільства і науково обґрунтована доцільна політика, чи ми мусимо приректи себе в жертву сліпим суспільним силам і покійно схилити голову перед вихруванням стихій?

Ці великі запитання не можуть дочекатися відповіді доки людське суспільство не буде пізнане науково, доки індивід не знатиме природи своїх зв'язків з іншими індивідами, доки не уявлятиме наслідків, як динаміки свого духу, так і механіки відносин між суспільними групуваннями, доки не відкриє всіх, або принаймні головніших причинових рядів суспільних явищ і не уявлятиме їх організованого руху в суспільній простороні.

Вивчення цих причинових рядів і закономірностей, зведення різнотипного наукового досвіду до синтези — така є мета суспільної науки взагалі і соціології передовсім. І соціологія вийшла на чергу дня в післявоєнній кризі. В. Левинський в своїй розвідці «Що таке політика» каже дуже слушно, що як XIX в. був віком біології, так XX в. буде віком соціології. Хіба про це не свідчать що-дня наочні факти? Про це говорить і той факт, що в Сполучених Штатах Америки протягом 1924—25 року в університетах мусило бути виготовлено і захищено біля 350 дисертацій на докторат з соціології, що в Америці функціонують сотні катедр соціології в усіх вищих школах, загальних і технічних і вчать її навіть в вищих початкових школах. Року 1919 одкриваються Соціологічні Інститути в Турині і в Кельні; організуються соціологічні наукові Товариства, з'являються все нові часописи, присвячені, як теоретичній, так і практичній (політика) соціології. Організуються вищі школи спеціально для вивчення політики і соціології. Напр., в одному Берліні відкриваються дві вищі школи: Hochschule für Politik (державна) і Hochschule für Nationalpolitik (приватна). В Парижі функціонує три вищі школи для вивчення політики (Collège libre des sciences sociales, Ecole des hautes études sociales et internationales, Ecole des science sociales et politiques). Обговорюються проекти про такі школи скрізь. В Чехословаччині існує вже кілька катедр соціології, заснувалось Соціологічне Товариство (12 січня 1925 року), обмірковується думка про заведення навчання соціології навіть в середніх школах, як це вже прийнято в Польщі; Югославія, Угорщина, Болгарія змагаються, щоб підняти на відповідний рівень соціологічну освіту, журнали і катедри соціологічні давніше з'явилися вже в Індії, Японії!

Треба спеціальної студії, щоб представити всю широчінь праці і розмаху в новій царині науки — соціології теоретичної і прикладної.

Безсумнівний є факт, що думка про спеціальне наукове вивчення суспільства і відшукання ширшої синтези з метою підведення наукових підвалин під суспільну політику, невідступно вимагає поважного зацікавлення соціологією, аж до організації практичного діла в цій галузі.

І у нас, українців, не минув безслідно цей світовий рух соціо-

логічної думки, знайшовши вираз в спробі поважно організувати цю галузь науки. В осени 1919 року проф. М. Грушевський подав був до Уряду Української Народньої Республіки свій «Проект Українського Соціологічного Інституту» в якому поставив таку мету для Інституту:

А. Слідити за соціологічним рухом світовим і за соціологічними досвідами та популяризувати їх результати для українського громадянства;

В. Утворювати звязки з інтернаціональними та національними організаціями, котрі висловлюють собою сучасний соціологічний рух та представляти в них українську національність;

С. Інформувати їх про соціяльний рух український і українську літературу» («Проект У. С. І.», ст. 2).

Інститут малось на увазі заснувати в Женеві, прохалось забезпечити коштами, принаймні на два роки. Одначе проф. Грушевському здійснити свого проєкту не вдалось: хоч де-які кошти від Уряду У. Н. Р. було одержано, але Інституту не відкрито, членства організовано не було, невідомо чи було вироблено принаймні проєкт статуту. Одначе під титулом того Інституту проф. Грушевський видав кілька корисних книжок і матеріалів, що до української революції. Згодом, проф. Грушевський виїхав на большевицьку Україну і, як чути, не здобув дозволу на відкриття Соціологічного Інституту, чого й треба було сподіватись.

Другою більш реальною спробою організувати соціологічну освіту було відкриття кафедр соціології в українських вищих школах в Чехословаччині*). Проєктуючи програми Господарської Академії і Педагогічного Інституту, ініціатори ввели в програму Академії 2 кафедри — Соціології і Соціальної політики, в програму Педагогічного Інституту — одну кафедру — Соціології. При Українському Університеті засновано також кафедру Соціології. Таким чином, за кордоном маємо три кафедри теоретичної соціології і одну прикладної (соціальної політики). Одначе організація соціологічної освіти при названих школах не може бути задовольняючою вже через, те, що в тих спеціальних школах головна увага і майже весь час призначається іншим наукам, що є основою школи. Для соціології залишається дуже мало часу, а тому там нема місця не то що для поважної організації вивчення проблеми суспільства й політики в усій їх широті, а навіть про поважну освіту в цій галузі.

Опріч цієї об'єктивної перешкоди для належної організації

*) В «тасмному» університеті у Львові, як чути, так само заводиться кафедра соціології. Що до соціологічної освіти і науки на Україні, то хоч там і є велике бажання організувати її, але режим допускає студіювання тільки марксизму. Проти цього нічого не можна мати, бо кожна наукова теорія варта уваги і вивчення, одначе большевики ставлять цю справу однобічно, як і всяка деспотична влада, котра питання науки зводить до пропаганди і оправдання свого панування. Де нема свободи наукового досліду і висновку, там вже є більше пропаганди ніж науки. Одначе треба визнати позитивним сам факт широкої постановки навчання соціології навіть в школах другого ступня — це безумовно матиме великі наслідки і загалом позитивні в країні, де раніш ця наука вважалась за небезпечну і шкодливу.

логічних студій при наших школах є ще й суб'єктивні, а власне: в українському науково-літературному громадянстві, що виховалось в країні, де до революції 1917 року не було в університетах ні однієї катедри соціології, про цю науку майже нема поняття, а тому не диво почути погляд, що «соціологія — не наука», або що це соціалізм*), або що такої науки й бути не може, або, нарешті, під соціологією розуміється багато чого іншого, тільки не саму цю науку.

Упередження проти соціології, як результат малої чи однобічної чи просто калікуватої освіти, або й загальної консервативності й окаменілості старих понять — є у нас фактом, який негативно відбивається на самій цікавості до соціології. Підозріле і подекуди навіть зневажливе відношення до соціології не сприяє її розвитку, одначе можна думати і вірити, що не так довго чекати, доки соціологія буде визнана за найнеобхіднішу науку, обов'язкову для кожної грамотної людини, як арифметика або граматики.

Працюючи над вивченням соціології і взагалі суспільних наук, я прийшов до переконання про необхідність організації спеціального українського науково-дослідницького Інституту, в якому зосередилось би вивчення і популяризація громадознавства, як цілості всіх важніших дисциплін з царини суспільних наук, і то в спеціальному — соціологічному аспекті. З 1-го листопада 1924 р. почались підготовчі заходи що-до вироблення програми праці Інституту Громадознавства і плану переведення її в життя.

Головною програмовою засадою Інституту є само розуміння предмету соціології. Великий спір у науці про задачу соціології і її предмет вівся протягом кількох десятків років і де-хто вважає, що він не закінчений ще й досі. Всі соціологи згодні в одному, що предметом вивчення соціології є суспільство (його організація, функції і розвиток), але нема однакового розуміння цього суспільства. Фіркандт (Vierkandt) загальною соціологічну літературу поділює на три групи: одна, що виучує суспільство, як цілість, як суму всіх людей, не одріжняючи в суспільстві внутрішнього поділу на різні групи, і тому говорить про суспільство загально-філософсько-енциклопедично; друга група виучує тільки індивіда і на його властивостях основує характеристику суспільства; це так зв. атомістичний спосіб розуміння суспільства; нарешті, третя група — розглядає аналітично взаємовідносини між людьми, систематизує, класифікує і описує їх, а також досліджує

*) З противенства до соціалізму де-які мало суспільно свідомі люди доходять аж до агітації проти навчання соціології в вищій школі. Наша визвольна справа, щоб одержати підтримку наукової аргументації, вимагає того, щоб соціологію зробити обов'язковим предметом навчання всіх громадян, так як і для поліпшення сільського-господарства нема іншого шляху, як вивчення агрономії. Проти агрономії вже інтелігентні люде не виступають, а проти соціології ще й досі такі виступи мають, на жаль, місце.

об'єктивіацію цих відносин в людських групуваннях і взаємочинності між групами суспільства і одиницями в усій їх повноті.

Властиво, ця третя категорія, на нашу думку, і є справді — соціологічною наукою.

Проф. фон-Візе, директор Соціологічного Інституту в Кельні, вважає, що предметом соціології є між-людські відносини: між індивідами, між групами і в цілому суспільному агрегаті, а тому він називає соціологію «*Lehre von den Beziehungen und Beziehungsgebilden der Menschen*». (Див. його: *Allgemeine Soziologie*, 1924).

Щоб багато не перечисляти, я вкажу, що реалістично-наукова школа в сучасній соціології виростає з ідей і преміс Маркса, Дюркгейма, Зіммеля, Теннієса, Масарика, Ковалевського, Де-Роберті, Ваксвайлера і всіх тих, що вважають основою соціального явища взаємочинність між двома і більше індивідами. Розробка соціології з цього становища дала величезні результати в працях Теннієса (Tonnies) Мк. Даугола, проф. Ross'a (Wisconsin), проф. фон-Візе (Кельн), проф. Vierkandt'a (Берлін), проф. Сорокіна (University of Minnesota), проф. Park'a і багатьох інших. Соціологія владно заняла справді наукові позиції, перейшовши від суспільної метафізики на ґрунт наукового реалізму та емпіризму.

Описове вивчення суспільства може дати що-найбільш емпіричні закони суспільного буття, але розширення і поглиблення аналітичної праці, систематизація і класифікація відносин та аналіза причинних умов виникнення «соціального акту» безумовно веде до відкриття абстрактних законів суспільства, вивершуючи могутню будівлю соціологічної думки і висновуючи преміси для зконструювання наукової суспільної політики.

Соціологія не є об'єднанням чи завершенням всіх суспільних наук, як запевняли Дюркгейм (на початку своєї діяльності), Фоконне і ин., а ще навіть тепер запевняє проф. Франц Оппенгаймер. Соціологія не є тільки конкретно-описова наука, що займається ніби виключно побутом диких племен, чи тільки питаннями про походження держави, родини, приватної власності, або вивченням тільки професій, каст, партій; чи тільки походженням рабства, фемінізму, класового руху і т. п.

Теоретична соціологія є абстрактною наукою, що установлює в суспільних явищах загальні закономірності, здобуті шляхом науково-аналітичної обробки даних, які здобуває соціографія (конкретно-описова соціологія) при вивченні поведінки і взаємочинності конкретних індивідів, груп і суспільних агрегатів. Тому для витворення абстрактних соціологічних законів потрібне, як необхідність, задалегідне вивчення конкретних відносин між індивідами; вивчення групувань індивідів в прості і складні групи, відносини між індивідами і групами в агрегатах і опис, систематизація і класифікація взаємочинності цілого суспільства. Необхідність одрізняти абстрактну і конкретну соціологію (соціографію) є очевидна. Соціологія користується загальнонауковими методами досліду, обчислювання, вимірювання, спосте-

рігання і т. п. Вона вивчає об'єктивно те, що є і на цій задачі соціологічної науки кінчається. Де вже є оцінка, ставлення мети, нормативне означування поведінки, там вже починається політика, яка є нічим іншим, як мистецтвом *sui generis*, прикладною або практичною соціологією (соціотехнікою).

Суспільні явища треба розглядати з двох точок погляду: ніби в стані нерухомому — і тоді перед нами рисуватиметься вся складність і ясність взаємозалежності структурних частин суспільства в їх цілості — це задача соціальної морфології чи аналітики (або статистики), а з другого боку — розглядати в стані руху, коли стає ясною і виразною діяльність рушійних сил (соціальних факторів), коли ми підхоплюємо ясність причинових рядів, їх схрещувань і об'єднань, і коли ми спостерігаємо закономірності — коли бачимо звязок причин і наслідків, або функціональних залежностей. Це задача соціальної фізіології чи механіки.

Нарешті, ми можемо вивчувати явища в часі, в послідовності стежучи закономірності в самій еволюції форм, в які відливається вся складність в конфігурації групувань. Ми при тім вивчаємо передовсім не історично-прагматичну послідовність (це є задачею історії), а логічно-генетичний звязок між соціальними формами. Це є задачею соціальної генетики, котра, таким чином, не може бути ідентифікована з філософією історії. Філософія історії з розмовами на «загальні теми» про особу, чи колектив, поступ, мету, вартість і т. п. є квазі-соціологією, повною не наукових висновків з фактів, а ніби ілюстрацією до нормативно-оціночних і телеологічних конструкцій окремих авторів. «Філософія історії», що до минулого, як і «політика», що до будучини є однаковим виразом не чисто наукових даних, а філософування, моралізування, політикування на різні теми, одягнуті в «історичне» або «ідеологічне» вбрання. Справді, це є препарування дійсності в її минувшині на «свій лад» або конструювання будучини відповідно «бажанням», без установаження причиново-історичної неминучості висновків.

Теоретична соціологія (в обох своїх частинах — абстрактній і конкретній), як наука, може бути такою лише при умові, що вона не сходиться з емпіричного ґрунту і сторожко уникає чисто-спекулятивного раціоналізму, який веде не до науки, а до «філософії».

Щоб стояти на строго-науковому ґрунті, наш Інститут Громадознавства вважає за предмет соціології суспільну взаємочинність і за задачу її: описання, систематизування і класифікацію суспільних відносин і вивчення різних форм їх об'єктивно-науковими методами, як то прийнято в природничих науках, очевидно, не обминаючи необхідних моментів інтроспекції, як частини нашої свідомості. Ця «суб'єктивна» домішка є необхідною умовою всякого пізнання і всякої (людської, очевидно) свідомості.

Обсяг соціологічного вивчення є великий, і доцільна організація такого вивчення є фактично основою успішної праці, не менш як і умовою її наукової вартості.

Людські відносини наука поділяє на відносини до природи й відносини між самими людьми, а тому вивчення соціологічне мусить розповсюдитися на вивчення природи з спеціального становища: як впливає зовнішня природа на поведінку людини, на осуспільнення її, і як людська внутрішня природа керує поведінкою її. Це вивчення зводиться до вивчення природних факторів (космічних) і їх впливу на осуспільнення (соціалізацію) людських відносин. Передовсім вплив землі, рельєфу її, води, клімату, температури і т. д. на поведінку людини і організацію суспільства. Таке вивчення є задачею антропогеографії, беручи її в сучасному розумінні, а також більш-менш нової дисципліни — геополітики, що виучує вплив фізико-географічних факторів на держава у, на політичну організацію людей взагалі (як це інтересно розвинув швед Kjellén і опрацьовує тепер в Берліні Товариство геополітики*).

Ми думаємо, що природні різниці між людьми і їх скупченнями мусять бути виучувані в звязку з природою: раси, їх формування, їх різниці з погляду «зоологічної» класифікації, входять в обсяг того вивчення з природничого становища. За територіяльними групами й расами впрост іде вивчення біологічних груп людських: родини, полових груп і групувань за роками. Можна сказати, що природно-біологічні групування — це найлегша частина соціальної аналітики. Далі ми вступимо в сферу вивчення відносин стисло історично-соціальних, котрі з огляду на характер самих соціальних явищ можна називати соціально-психічними взаємочинностями, що об'єктивуються в відповідних групуваннях. Цих групувань дуже багато: лінгвістичні (язикові) групи, державні, партійні, професійні, різномастні, різноправні, релігійні і безліч інших, що мають метою задоволення різних психічних потреб: інтелектуальних (наукові товариства, школи, організації), чуттєвих (мистецтво з усіма його родами й видами), волевих (політичних, військових, насильницьких, спортових і т. п.). Коли такі групи ми розглядатимемо тільки з погляду на одну якусь прикмету гуртування, то ми лише вступимо в перший одділ вивчення — простих, елементарних людських об'єднань. Тим часом в дійсності існує безліч групувань зі змішаними прикметами (дві, три, чотири і більше), тоді бачимо перед собою складні (кумулятивні) групування, найбільш могутніми і цікавими з їх вважаються національності, класи і касты. Нарешті, великі скупчення спеціальні, як села і міста, з інтенсивною різноманітністю групувань — простих і складних — ми відокремлюємо в спеціальну категорію територіяльно-соціальних агрегатів, вивчення яких вимагає величезної праці і є взагалі зовсім не легке (що до міст). Географія людських скупчень довершила б підготовку матеріялу для важних висновків і створення теорії населення в частині що до його статистики.

Соціальна аналітика була б неповною, коли б не зробити науко-

*) Див. Zeitschrift für Geopolitik.

во-оціночних висновків про біо-соціальну вартість і життєздатність індивідів даного конкретного суспільства, а також без вивчення патологічних «відпадків» цілої соціальної механіки: соціальної патологія, що обіймає собою вивчення суспільно-структурних аномалій, міграції населення, дефектів індивіда і соціальних хвороб (самогубства, проституція, алкоголізм, старцювання, злидні, азарт і т. п.), є необхідним додатком до аналітики і необхідним корективом при вивченні соціальної механіки і становленні висновків.

Таким чином, неминуче — першою задачею соціології ми вважаємо сконструювання соціальної статистики або теорії соціальної структури.

Другою і головною задачею соціології є сконструювання теорії суспільної механіки. Термін «механіка» наводить на думку, що суспільний процес відбувається, ніби як прояв простих механічних сил, що діють помимо людської волі (так і розуміють суспільний процес Маркс або з сучасних учених проф. Бехтерев, що сконструював свою «Коллективну Рефлексологію», як соціальну фізику, означивши всі явища суспільного процесу в термінах фізичної механіки і навіть знайшовши в суспільстві ніби підтвердження законів фізики, напр., закон зберігання енергії, закон пропорційності між швидкістю руху і рушійною силою, закон гравітації, закон відштовхування, закон діяння рівного протидіянню, подobenства, ритму, інерції, розсіяння енергії, релятивності, безперервності руху й змінності і т. д., і т. д.!) На думку інших соціологів суспільний процес є тільки психічний процес, як вияв: волі (ціла волюнтаристична школа!), розуму (напр., теорія Фульє про ідеї сили), почуття (Спенсер, Парето). Однак дійсність говорить нам, що суспільний процес виявляється в різноманітності причинових рядів: детермінаторами нашої поведінки в одних випадках є фактори природні (космічні), що ділають чисто механічно, в других випадках так само ділають соціальні інститути (напр. той чи інший розподіл землі, той чи інший приватно-власницький устрій механічно кидають людські одиниці і групи в певному напрямі, означають їх поведінку з невмолимістю природного закону), а нарешті, движуча сила є і в наших грудях: ми самі часто по своїй волі направляємо нашу поведінку в той чи інший бік, творимо ті чи інші соціальні факти. Наша поведінка в деякій мірі могла би бути і такою і іншою.

Причинові ряди рушійних сил різноманітні: одні сильні, як природа, впливають на нас, ми підлягаємо їм, вони творять рух помимо нашої волі, інші ми створюємо самі, джерелом їх є ми самі з усією силою складних внутрішніх законів нашого ества, котрі нами керують і переважають інші детермінатори: напр., могла б мати під впливом голоду і не убивати власних дітей на їжу, коли б соціальними засобами було вгамовано її голод? Очевидно. Складність нашої психіки ще не розгадана, всі причинові ряди нашої поведінки ще не відкриті, — часто маємо лишень окремі ланцюги їх чи навіть окремі кільця, не звязані в один причиновий ряд від первопринципи аж до останнього кільця, приступного нашому зорові

і дослідові. Загалом беручи, суспільний процес в одному аспекті, чи при дослідженні одного причинового ряду з'явищ, представляється нам, як процес чисто-механічний, а в другому аспекті, при розгляді іншого причинового ряду — як «творчий», цеб-то, волюнтаристичний чи психічно-причиновий, залежний від нас. Аналітичне розкриття суспільного процесу, розложеного на головні і підрядні причинові ряди, виведення абстрактних законів соціального руху людей і є задачею соціології, власне — соціальної механіки, як кажуть одні, чи соціальної динаміки — як кажуть інші. Механічні процеси в суспільстві є так само, як і психічно-причинові ряди (динамічні), тому плутанина термінології буде усунена лишень тоді, коли суспільний процес в різних аспектах і цілості буде описаний, систематизований і класифікований на основі всієї різноманітності соціальних актів, актів взаємочинності, — методом об'єктивно-науковим, без якого взагалі науки не може бути. Для об'єктивного дослідника все буде — як природа. Коли ми можемо вивчувати об'єктивно-науково життя бджоляного колективу, чи комахника, чи колективу термітів, чи взагалі отар, табунів, черед, то чому так само не вивчувати людське суспільство, як емпірично дану систему взаємочинності? Розуміється, сучасна соціологія дала на це питання відповідь позитивну, дала спроби емпіричного вивчення суспільства і тому стала справжньою наукою.

Вивчення суспільного процесу, на мою думку, можна б організувати на таких засадах. Передовсім повинно стати на чергу вивчення факторів руху, причин, моторових сил процесу. В програму цього вивчення кладеться насамперед вивчення потреб людини. Потреби класифікуються різно (напр., діляться на три групи: космічні, біологічні, соціально-психічні), а тому й рушійні сили по-різному систематизуються. Ми могли б прийняти повищу розбивку потреб на три групи, відповідно цьому поділові могли б звести біо-соціальні движучі сили до трьох груп: приріст населення, протівенство економічних інтересів і різні поза-економічні фактори (між иншим, політичне панування і підлеглість, культурна вищість і відсталість і т. ин.).

Процес розглядати в трьох головніших аспектах: господарському, культурному і політичному.

При вивченні господарського аспекту соціального процесу треба в основу покласти вияснення таких проблем: розподіл території і населення для господарської діяльності, а потім установити форми організації і господарського руху населення з метою задоволення потреб: біо-соціальних (харчування, розмноження, житла, одязі і т. п.), культурно-соціальних (релігійних, освітньо-наукових, мистецьких, спортових і т. д.) і потреб соціально-політичного існування (для організації охорони — військо, озброєння, для утримання політичних організацій — держави, партій, суда, контролю і т. п.).

Вивчення культурного аспекту в суспільному процесі потребувало б пізнання фактичного розподілу населення на групи в за-

лежності від ступеня усвідомлення культурних потреб і форм організації для їх задоволення. При цім вивчалась би наука, техніка, мистецтво, релігія і т. п., як фактор, що спричинює рух одиниць, їх групувань і впливи, які вносяться в цілість суспільного процесу культурними потребами з одного боку, і формами організації суспільної думки: освіти і виховання («уодностайнення психіки») індивідів і груп шляхом шкіл, науки, преси, реклами і т. п. — з другого боку.

Нарешті, політичний аспект суспільного процесу виучується, як боротьба за владу, за підчинення волі одних людей волі інших, цеб-то, партійно-класова боротьба і організація держави. Далі, вивчення того або іншого розподілу між групами публічно-правних функцій в суспільному агрегаті дало б нам закінчене поняття про суспільний процес з політичного погляду.

Щоб характеризувати суспільний процес в цілому, нам треба буде дослідити:

а) робочу (продукційну) енергію населення, форми її використання, розподіл її продукту між різними групами населення;

б) форми та інтензивність використання фізичної сили в політичних інтересах різних груп населення (напр. втрати на війні, революції, охорону порядку і т. п.).

в) форми та інтензивність використання психічної енергії населення і окремих його груп.

А з того всього впливало б (при порівнянні) означення того чи іншого ступеня участі даної суспільної групи чи населення окремої території в світовій суспільній системі, як і оцінка соціального і культурного становища індивідів, груп та їх біологічної забезпеченості.

Закінченням вивчення суспільного процесу була б картина руху мас в світовому масштабі, перегрупування індивідів, установаження як механіки, так і динаміки процесу, цеб-то, виведення законів його.

Завершення вивчення суспільного процесу прийшло би після історично-генетичного вивчення розвитку суспільних форм, цеб-то, соціальної минувшини суспільства з виясненням движучих сил історичного процесу.

Сконструювання соціальної аналітики, соціальної механіки і соціальної генетики могло б дати відповідь про суспільство, яке воно *було* і яке воно *є*, цеб-то, установились би засади загальної (теоретичної) соціології, як абстрактної науки. Соціологічне вивчення даного суспільного об'єкту (групи, агрегату чи населення окремої території, «окремого» суспільства) було б задачею соціографії або конкретної соціології. На основі загальної соціології може бути конструйована теорія суспільної політики, на даних соціографії — програма конкретної політики індивіда, групи, нації і т. д. в даному суспільстві. (Вивчення технічних

засобів і методів політики було б стислішою задачею соціо-техніки).

Конструюючи соціологічно науку про суспільство, ми цим самим підходимо до вияснення ролі інших наук, що тепер ходять під назвою «суспільних», і виясняємо їх місце в системі наук. Що таке, наприклад, філософія історії? Під цією назвою криється шукання «законів історичного розвитку» на основі вивчення і узагальнення з прагматичної історії. Часто на основі чистого синхронізму (совпадання явищ в часі) роблять висновок про звязок і виводять чисто спекулятивно «закон», або непередбачені і причиново не пояснені зміни виносять на становище «закону», переважно конструюючи ці «закони» раціоналістично-спекулятивно, при тім різні автори по-різному, в залежності від своїх класових, політичних, ідеологічно-філософських смаків і т. п. Суспільний процес в часі може бути науково виучуваний тільки з погляду логічно-генетичного розвитку суспільних груп, і тоді це буде генетична соціологія, яка не може обмежуватися тільки вивченням примітивних народів та їх побуту (це ще до недавна було пошестю). Коли минувшість людскости треба розглядати науково, шукати законів у суспільних відносинах, то при чім тут «філософія»? Філософія, коли вже її брати в дійсному розумінні, як спеціально-раціоналістичне пояснювання природи нашого думання, означення пізнання (гносеологія) — з одного боку, і митикування про смысл, рацію і первопричину буття (метафізика) — з другого, не має нічого спільного з спробами шукання закономірностей суспільного процесу, взятого в часі. Коли-ж філософією історії називати спроби спекулятивно конструювати «смысл суспільного буття» в минувшині (філософія історії) і на будучину («соціяльна філософія») без соціологічно-аналітичного вивчення суспільства, взагалі без соціологічної основи, то ми одержуємо щось неясне, туманне, якесь афористичне розсипання фраз, внутрішньо-логічно між собою незвязаних, з претенціозними спробами давати якісь видумані «класифікації», в роді «закону трьох станів» О. Конта. Я б хотів побачити «філософію історії» України: які філософсько-історичні закони можна вивести з нашої минувшини? Коли ми будемо поясняти ідеєю бога прийняття (чи накинення) унії, ідеєю «стану продукційних сил» чи «теологічного стану розвитку» накинення кріпацтва, то чим пояснити революцію (Хмельниччину), скасування польського кріпацтва і заведення українського?

Соціологічно можна пояснити багато, а філософськи — нічого «Закон соціяльної структури», «закон культурної примітивности», «закон насильства» і т. д. нам багато пояснять, а «ідея» поступу не пояснить нічого. Так само і що-до будучини. «Ідеали» бувають всякі, часто в залежності від групи, в якій індивід більше знаходиться (клас, церква, партія, професія і т. д.), а тому буває різна і «соціяльна філософія». Соціяльна філософія, як спроба узасаднювання своїх життєвих бажань різними «ідеями», божеськими веліннями, природними «законами» і повною плутаниною в поняттях, висновуваних спекулятивно, без критично-емпіричного узасаднення, — за-

слуговує того глузливого назвища «соціальної метафізики», як чогось темного, плутаного і безґрунтового, що не має нічого спільного з наукою. Взагалі і філософія історії і соціальна філософія мають цю характерну назву «філософії», як чогось, що до науки не належить.

Натомісць наука про суспільство може оперувати і оперує, що до минулого, поняттям соціальної генетики, що до будучини — соціальної політики, як виразу, що характеризує свідому діяльність людей і їх об'єднань в стосунку до інших людей і інших людських об'єднань. В минувшині ми можемо шляхом докладних вивчень відокремлювати діяльність механічних сил природи і соціальних інститутів, а також прояви свідомої творчої волі людини, і з гри цих відношень висновувати, яка була суспільна політика в минувшині. Те саме, що до будучини: на основі вивчення соціальної структури, розпологи індивідів і їх групувань в суспільній простороні, керуючись природою людських потреб і рушійних сил, знаючи силу впливу окремих детермінаторів поведінки і їх можливих комбінацій, а разом з тим ставлячи свою власну мету, ми можемо конструювати, як основи своєї соціальної політики, так і соціальну політику інших індивідів і груп. Це і значить «передбачати події» на основі якихось об'єктивних даних соціологічної науки, незалежно від того, що іноді наші «передбачення» обернуться в «соціальну філософію», цеб-то, в необґрунтовані передбачення.

Перехід від наукової політики, при недостатку нашого соціологічного знання, до філософії і поезії в політиці тому дуже близький. Тому наша, людська, політика так часто вдаряється в область нереального, ілюзоричного, примітивно-узагальнюваного, філософського і поетичного пояснювання нашої суспільної минувшини чи нашої суспільної будучини.

Замість «філософії» минулого мусить стати наука про генетику суспільних форм, а замість філософії суспільної будучини мусить стати теорія суспільного процесу і теорія суспільної політики. «Смисл буття» і «ідеали», яких людскість шукала і шукатиме, віднесемо до філософії, а не до науки.

Не менш цікаве питання про місце права і етики в системі суспільних наук. Право є власне конкретні формули для означення відносин в суспільстві. Коли теоретична соціологія виучує абстрактні основи суспільних відносин, взятих по-за часом і просторонню, а конкретна соціологія виучує якийсь реально-існуючий в даний час і даному місці об'єкт (певна держава, певна партія, даний клас і т. п.), то право конкретно формулює ці відносини в даному суспільстві, чи групі, устанавлюючи, як повинен і мусить вести себе індивід і група в інтересах інших індивідів і груп. Через те наука права може бути тільки наукою по суті конкретною. Така сама наука етики — конкретна, бо й право і етика є обов'язковими й необов'язковими нормуваннями і формулюваннями суспільних відносин і поведінки індивідів. Норми права і етики виникають тільки, як результат

суспільної механіки (і динаміки), через те вони є продуктом соціально-ним, витвором тільки суспільства. Маючи діло з суспільними групуваннями і відносинами, правники і моралісти мимоволі не можуть уникнути певних соціологічних висновків і узагальнень, а тому в науці права і в етиці так багато справді соціологічних категорій, формульованих не науково-аналітично, а постульованих чисто раціоналістично, в великій мірі «загально» поверхово, без звязку з дійсністю. Зовнішні такі примітивні соціологічні поняття виступають як постуляти, принципи, філософічні тези. Аналізуючи їх об'єктивно-науково, ми приходимо до висновку, що спекулятивно постульовані принципи права мають дуже мало спільного з соціологічно-науковим реалізмом і відносяться знов таки до філософії, на цей раз вже «філософії права», котра є нічим іншим, як спробою синтезувати інтуїтивно-соціологічний досвід життя з раціоналістично-вишукуваними принципами. Коли філософію права роздягти з одяжі рясних слів, відкинути філософію, а залишити право, то тут побачимо не що інше, як телеологічну формульовку соціальних відносин, так би мовити — конкретизацію норм, які регулюють рух соціальних атомів і їх сполучень. Значить, право (і етика) є своєрідною формульовкою соціальних явищ і тому вони відносяться до конкретних соціологічних дисциплін. Політична економія або наука про народне (суспільне) господарство є так само конкретна наука, насичена знов таки соціологічними узагальненнями, здобутими при розгляді суспільної механіки і динаміки в їх господарському аспекті. Спроби конструювати науку про народне господарство, як абстрактну, та ще з погляду постуляту еґоїзму (вигоди), внесли масу неясностей і плутанину понять: сконструювання цілої науки на основі постуляту «вигоди», еґоїзму не досягає мети, бо багато господарських феноменів мають ріжноманітну мотивацію і тому їх не можна пояснити тільки постулятом «вигоди». Висунення цього постуляту вказує на його раціоналістично-спекулятивне походження, а не об'єктивно-наукове. «Абстрактні закони економіки» — це не що інше, як соціологічні формули, здобуті при розгляді суспільства в господарському аспекті. Тому абстрактна частина політичної економії відноситься до теоретичної соціології, а конкретна мусить творити точний обсяг окремої науки про господарську взаємочинність в даних агрегатах.

В науці про державу, партію, проф. спілку, церкву, товариства, організації, громади і т. д. — ми маємо своєрідні конкретно-соціологічні узагальнення (їх місце в теоретичній соціології) і описи та формульовки норм — їм місце в конкретних науках відповідного імені, які всі складають область конкретної соціології і політики.

Коли очистити право і етику, економіку, державознавство і науку про інші суспільні групування від філософії і від телеологічно-оціночних міркувань, то ми одержимо: а) теоретичну соціологію, б) соціографію (конкретну соціологію) і в, г, д) окремі конкретні науки про ту чи іншу сторону суспільного життя, виучу-

вану конкретно-описово в межах часу і простору: правознавство буде конкретною наукою про право в даній групі чи агрегаті; наука господарства буде конкретно-описовою наукою про господарські явища в данім місці і народі.

Змішування соціології з правом, соціології з політичною економією і т. д. приводить до того, що учені правники, учені економісти виступають і як соціологи, насичуючи свою конкретну науку соціологічними узагальненнями, законами, принципами, постулатами, іноді не знаючи, який вираз їм дати, в що їх убити, а тому вкидаються в філософію або в останній час вже користуються і терміном «соціологія». Тому особливо багато тепер трапляється таких сполучень «соціологія права», «господарська соціологія», «соціологія професії», «соціологія свідомости» і т. п. Органічною хибою цих конструкцій є те, що вони силкуються дати теорію цілого суспільства без ясного розмежування теоретичної загальної соціології і конкретно-соціологічних вивчень — з одного боку, і правних, етичних, господарських, культурних, політичних точок поглядів — з другого. Без цього розмежування не можна дати цілої картини суспільства, а розгляд суспільства тільки в одному аспекті приводить до однобічності, а це і недоказово і ненауково.

Наука про суспільство стала тепер на ґрунт вивчення-опису, систематизації і класифікації відносин, системи взаємочинности, аналітично виділяючи суспільні групування, досліджуючи причини руху, аналізуючи движучі сили, описуючи суспільний процес в його різних аспектах. Тому конкретні науки вивчають групи: родину, державу, партію, професію, церкву, націю, класу і т. д., досліджують механіку внутрішніх відносин в групах, між групами і в цілому агрегаті. Формулювання родових понять відноситься до теоретичної соціології, а видових — до конкретно-описових суспільних наук, якими є право і етика, економіка, державознавство і інші «знавства».

Націю, державу, партію, класу і т. п. можна пояснити науково тільки соціологічно, а не філософічно.

Таким чином, ми могли б на основі вищесказаного укласти таку схему суспільних наук:

Теоретична соціологія абстрактна:	{	соціальна аналітика (теорія суспільної структури)	{	теорія простого соціального явища, теорія складних соціальних явищ,
		соціальна механіка (теорія суспільного процесу)		теорія суспільних факторів, соціальний процес в господарському аспекті, соціальний процес в культурному аспекті,
		соціальна генетика (теорія суспільної еволюції)		соціальний процес в політичному аспекті,

Соціографія або конкретна соціологія (напр., соціолог. вивчення України)

- соціяльна аналітика: групи біологічні територіяльні
соціяльно-психічні: державні, мовні, релігійні, партійні, професійні, різномастні, різноправні, наукові (інтелектуальна організація), мистецькі (емоціональна організація).
складні: класа, каста, нація.
- соціяльна механіка: 1. Фактори: { приріст населення. противенство інтересів. інші фактори.
2. Процес: { політичний. господарський. культурний.
- соціяльна генетика України: { Антропологія населення. Історичні форми суспільної структури. Культурно-суспільна типологія українського народу. Розвиток суспільних форм в різні періоди україн. історії.

Соціотехніка або прикладна соціологія, чи суспільна політика:

- держави { законодавство — нормування відносин правом, адміністрація — керування поведінкою осіб і груп,
оборона { зовнішня — військо { адміністр. виховання
внутрішня — поліція
школа — організація, адміністрація;
виховання { преса — орган., господарство;
фінанси,
економіка { промисловість, с.-господарство і т. д.
філантропія { охорона хворих, безробітних, старих, сиріт, інвалідів і т. п.
популяційна { еugenіка, охорона материнства еміграція і т. д.
санітарна і т. д.
- церкви — законодавство, адміністрація, виховання і т. п.
партії — законодавство, адміністрація, виховання і т. п.
проф. спілки — законодавство, адміністрація і т. п.
- громади { сільської мійської { просвітня санітарна економічна філантропійна мистецька і т. д.
- родини { економічна культурна і т. д.

Схема організації теоретичної соціології не потребує пояснень. Що до класифікації соціотехніки (політики), то треба зазначити, що соціотехніка (політика), як соціяльне явище, має місце тільки

у групувань організованих, цеб-то таких, що мають свій законодавчий орган, керуючий орган і підпорядковану масу. Такими групуваннями є: держава, церква, партія, професійна спілка, громада сільська і міська, родина і інші (наукові, мистецькі, економічні організації). Що до раси, недержавної мовної групи, класи, полових груп і явищ юрби, то ці групування неорганізовані, а тому вони бувають тільки об'єктом, а не суб'єктом політики.

Суб'єктом політики є фактично репрезентаційний і керуючий орган організованого групування, а об'єктом: всі інші групування і підвладна маса своєї групи. Організовані групи подібні всі одна до однієї тим, що вони: мають законодавчий орган з виконавчим органом, ієрархічну адміністрацію, своє право — (конституцію у держави, статут в інших організацій), територію ділання, свій особистий склад («населення»), свою карно-дисциплінарну систему, свою економіку і т. д. Отже кожне групування має свою окрему соціяльну політику, що до кожного іншого групування і всієї суспільної цілості.

Сама соціяльна політика є по суті свідомою діяльністю одиниць і групувань, які ставлять мету і намагаються досягти її доступними способами. В основі самої мети кладуться якісь інтереси — моральні, культурно-ідеологічні, матеріяльні, політичні (в розумінні стремління до влади), релігійні, професійні, особисті, фамілійні і т. д. Конкретні інтереси не творять суті соціяльної політики: соціяльність чи анти-соціяльність — це напрямок і наслідок політики. Поведінка одиниць й груп носить і солідарістичний і антагоністичний напрям, але така політика є соціяльною, чи вона розв'язує одні зв'язки, чи зав'язує інші. Створення процесу розпаду зв'язків чи скріплення їх характеризує політику: усунення перешкод, що розділюють людей, служить соціяльності, а створення перешкод — навпаки.

Через брак наукової класифікації суспільних явищ помічається і велика неясність в термінології, напр. «соціяльний» змішується з соціологічним і соціялістичним, соціяльна політика з соціялістичною. Це явище поки-що, на жаль, неминуче, але з розвитком соціології воно хоч і повільно, але зникатиме.

Упорядкування термінології залежить від інтенсивності і культурності суспільних відносин і взаємочинностей — у нас соціологічна термінологія нерозвинута і невпорядкована, як і в кожного некультурного (бо поневоленого) народу. В міру інтенсифікації культурного життя ростиме точність, ясність і простота термінів і виразів. Закладаючи основи української соціологічної науки, ми мусимо змагатися за чистоту, точність та «природність» термінології, котра, розуміється, стане фактом тоді, коли буде точність і ясність в поняттях, цеб-то, зі зростом соціологічної науки в нашій мові.

Нарешті, я змушений хоч коротко торкнутися питання про

роль і значіння соціології в практиці нашого визвольного руху і відродження.

Для такого народу, як ми, вивчення суспільних наук і спеціально соціології мусить мати першорядну вагу. Перевага проблем визволення та відродження — політичного, господарського і культурного — над усіма іншими домінує і домінуватиме й далі. Визвольній меті підпорядковуються всі інші інтереси і змагання, тому й не дивно, що соціальна політика, педагогія, організація науки і т. п. носить і носитиме печать головної проблеми, а з того буде виходити своєрідний утилітарний характер всієї нашої праці. «Утилітарність» ця власне своєрідна — все підпорядковується меті визволення, цеб-то, соціологічно кажучи: замість антагоністичної взаємочинності з пануючими над нами групуваннями і нашої залежності від їх ми мусимо створювати систему солідаристичної взаємочинності в наших окремих, українських, групуваннях, незалежних від пануючих над нами групувань; рвати одні соціальні зв'язки, а натомість утворювати інші.

Сформулювати нашу мету легше, ніж означити шляхи до неї тому, що в українському народі незвичайно мало здорових, науково-соціологічних понять. Виробити програму українського визволення можна тільки на поважному знанні суспільства, цеб-то на соціологічному фундаменті.

Без соціології неможлива політика, як доцільна реалістична, оправдана самою метою свідомою діяльністю людини: що більш одиниці й групи ігнорують (вільно чи не вільно) цей принцип, то більш витрачають енергії на життєву боротьбу і далі стоять від своєї власної мети. У нас в політиці орудують більш «інтуїцією», ніж знанням. Сміливість в цім напрямі сягає аж так далеко, що кожний індивід не червоніючи висловлюється про найскладніші проблеми суспільного буття — про державу, клас, партію, рух, поступ, завдання — не маючи найменшого поняття про предмет, не маючи критерія для його означування і оцінки. Щоб бути парикмахером, щоб читати книжку або рахувати більш 100, щоб продавати оселедці в кооперативній крамниці, щоб пускати в рух авто і керувати ним, щоб робити гудзики, сокири, брилі, шити сорочки, будувати стіл, скриню і т. д. — то треба повчитися більш або менш довгий час, а щоб «робити політику», то у нас про науку політики не говориться, допускаючи презумпцію, що кожний може мати «здорову думку» чи «добру волю» для виконання найбільш складного завдання в світі — суспільного будівництва. Для вступу до науки агрономії треба вчитися кілька років до матури, а для розуміння і керування всією сумою культурного, господарського і політичного суспільного процесу ніби досить бути «громадянином». Цей жахливий стан соціологічної освіти у нас є не тільки продуктом неволі, але й основою дальшого нашого поневолення.

Взагалі низький рівень знання про суспільство є головною перешкодою для успішної соціальної політики в усіх областях суспільного життя; у нас — ще й причиною маразму в суспільно-

творчому процесі повної безсилости нашої політичної думки, бо думка буває сильна тільки своїм науковим змістом: коли нема знання про суспільство, то не може бути і доцільної політики в йому.

Особливо трагічно виглядає у нас питання з програмою і організацією визволення. Наші партії списують свою «соціяльну філософію» і програми з програм чужих народів і прикладають шляхом наподоблювання у нас часто такі соціологічні категорії, котрі висунувані з законів цілком іншої соціяльної структури. Навіть принатурення чужих думок до своїх реальних обставин іде дуже тяжко й поволі. А де вже говорити про вироблення своєї теорії суспільства на Україні, — реально наукової, а не спекулятивно-приподобленої!

Поневолена нація ніколи не матиме своєї реальної визвольної програми, доки не виведе її науково-соціологічно з характеру своєї власної соціяльної структури. Доки ж не буде такої програми, доти не можливе буде свідоме і планомірне будівництво, доти не буде організоване визволення. Очевидно, що коли нема такої програми, то люде обходяться методом дрібного емпіризму, «стихійного» чи «інстинктивного» намацування свого оточення і повільного ходу сліпця, що орудує не зором, а чутливістю своїх пучок. Розуміється, де нема свідомо-творчої діяльності, там обходяться інстинктивним емпіризмом, але темп організації нашого досвіду емпірично-стихійним шляхом такий дуже повільний, що не може бути й мови про творчість, боротьбу, досягнення: де наука рішає в один день, там емпіризм сліпців шукає відповіді сотні років. Колись і наш народ свого досягне — каже оптимістична філософія нетямів, але цей нетяма сам в житті нічого не досягне. Темний, неосвічений народ нічого не досягає, опріч розчаровань від своїх поривів і опріч неволі, як свого постійного стану.

Тому для всіх, що бачуть і знають, або принаймні бажають, мусить стати перша задача — організація нашої суспільної свідомости, що є можливе тільки шляхом науки. Відповідь про реальну програму визволення нам дасть або соціологія, або... ніхто й ніщо. Мусимо через те поставити перед усіма, що чекають відповіді, поставити ясно: замість чекати — треба шукати відповіді і то там, де вона може бути: в науці про суспільство, в — соціології.

В школах вищих і середніх, навіть нижчих, загально-освітніх і технічних; в партіях, просвітніх гуртках, в установах, товариствах наукових, літературних, мистецьких — скрізь треба на чільне місце поставити соціологічну освіту. Тому що українською мовою нема написаної соціологічної літератури, то для засвоєння знань про суспільство мусимо звертатися до чужих мов. Ця обставина вказує, що майже вся наша нація поки-що засуджена на темноту в суспільних науках, а тому українська інтелігенція, що організувала де-які інші сторони нашої свідомости, так само повинна приступити до організації соціологічних студій і поширення в найширших масах народніх соціологічної і соціяльно-політичної освіти.

Перед нами непочате поле, але таке, що при добрій обробці вродить, як програму визволення, так і самовизволення.

Доки мільйони українців не знатимуть, що таке держава, партія, нація, клас, професійна спілка — взагалі що таке суспільство, його структура, його рушійні сили і закони розвитку, доти ми з мертвої точки не зійдемо, поважних кроків вперед не зробимо.

Покоління визволителів і борців повинно приступити до організації нашої суспільної психіки шляхом виховання, методи правила і мету якого дає і пояснює наука про суспільство — соціологія.

Служачи цій практичній меті, як і меті пізнання істини, ми заклали наш Інститут Громадознавства, щоб зібрати живі наукові сили до спільної праці над вивченням суспільства і віримо, що коли не буде фатальних перешкод об'єктивного чи суб'єктивного українського характеру — то свої мети хоч почасти досягнемо, принаймні працюватимемо для її здійснення, бо нашим життєвим гаслом є:

Для визволення потрібно науки про визволення.

Прага, 19 квітня 1925 р.

M. Charoval. SUR LA QUESTION DE L'ORGANISATION DES
ÉTUDES SOCIOLOGIQUES UKRAINIENNES.

Contenu: Des grands problèmes qui se sont accentués surtout après les dernières guerres, à savoir: les hommes peuvent-ils prévenir les calamités telles que les guerres et les révolutions? Y a-t-il un remède contre les „catastrophes“ dans la mécanique sociale? Peut-on organiser raisonnablement la Société et suivre une politique raisonnable fondée sur la science? — ces problèmes ne peuvent être résolus tant que la Société ne sera pas étudiée scientifiquement. Aussi la sociologie est-elle à l'ordre du jour à présent. Le mouvement de la pensée sociologique dans le monde entier a en sa répercussion aussi dans la société ukrainienne. Déjà en 1919 prof. M. Hrouchevsky a suggéré l'idée d'organiser un „Institut Sociologique Ukrainien“ à Genève. Une tentative plus concrète de réaliser ce projet fut l'organisation de cours de sociologie dans les écoles supérieures ukrainiennes en Tchécoslovaquie. Mais tout ceci ne correspond pas au besoin réel. Ce besoin peut-être satisfait dans une plus grande mesure par l'Institut Ukrainien de Sociologie fondé dernièrement à Prague.

Tous les sociologues sont d'accord que le sujet de la sociologie c'est la Société, mais il n'y a pas d'accord entre les savants en ce qui concerne la conception de ce qu'est la Société. La sociologie a pour l'objet d'analyser les relations humaines, de les systematiser, classer et décrire, ainsi que d'examiner dans toute leur complexité les manifestations objectives de ces relations dans les différents groupements et l'action réciproque de ces groupements et des individus séparés. Il est à distinguer la sociologie abstraite et la sociologie concrète (sociographie).

La première tâche de la sociologie est de construire la théorie de la

statique sociale ou la théorie de la structure sociale. La seconde tâche est de construire la théorie de la mécanique sociale. C'est ce qui comporte la tâche d'analyser le processus social. Ce processus est à examiner sous trois aspects: économique, culturel et politique.

En construisant sociologiquement la science ayant pour objet la Société il est aussi nécessaire déterminer le rôle des autres sciences, telles que la philosophie, l'histoire, la philosophie sociale, le droit, la morale etc.

On conçoit donc le plan suivant:

I. *Sociologie théorique*: l'analyse sociale, mécanique sociale, génétique sociale. II. *Sociographie*: l'analyse sociale: groupements biologiques, celles de territoriaux; mécanique sociale: agents, processus. III. *Socio-technique*: politique de l'Etat, de l'Eglise, du parti, de l'association professionnelle, de la commune, de la famille.

Pour un peuple se trouvant dans la situation pareille à celle où se trouve actuellement le peuple ukrainien les études sociologiques sont d'une importance particulière. Un peuple opprimé ne peut avoir un programme réel de son émancipation jusqu'à ce qu'il ne le deduisse du caractère de sa propre structure sociale. Dans les écoles supérieures, secondaires et même primaires, dans l'enseignement général et professionnel, dans les partis politiques, cercles instructifs, institutions de toutes sortes, dans les sociétés savantes, artistiques et littéraires l'étude de la sociologie devrait être placée au premier plan. La génération des libérateurs et des militants doit commencer la formation de la psychologie sociale par l'éducation. La sociologie en déterminera les méthodes, les règles et les buts. Pour être aptes à la libération il faut posséder la science qui y mène.

